

TÌNH HÌNH CHÂU MỸ NĂM 2007

Dorval Brunelle

Bầu cử và trưng cầu dân ý

So với 12 cuộc bầu cử những người đứng đầu Nhà nước và Chính phủ năm 2006, thì trong năm 2007 chỉ diễn ra 6 cuộc bầu cử tổng thống và nghị viện tại các nước Caribbean, Argentina, Guatemala, Canada và Quebec. Hơn nữa, sự xuất hiện ô ạt của trào lưu cánh tả tại Mỹ Latinh đã diu di. Mặc dù kết quả bầu cử năm 2006 tại Chile, Brazil, Ecuador, Nicaragua và Venezuela, cũng như tại Argentina năm 2007 đều phần nào khẳng định xu thế này, nhưng người ta buộc phải thừa nhận rằng ngày nay tất cả các chính phủ, ngoại trừ Venezuela, đều tiến hành các hoạt động của mình trong sự tiếp nối với các chính sách trước đó. Năm 2008, các cuộc bầu cử tổng thống sẽ diễn ra tại Barbados, Cộng hòa Dominica, Paraguay và Mỹ.

Về phần Quebec, nếu những cuộc bầu cử ít gây ngạc nhiên, thì ngược lại, vấn đề muôn thuở tách Quebec độc lập khỏi Canada sẽ phải viện đến trưng cầu dân ý trong năm 2007 và còn tiếp tục trong năm 2008. Đó cũng là những gì xảy ra tương tự ở Costa Rica, Ecuador, Bolivia và Venezuela. Tại Costa Rica, trong một cuộc trưng cầu dân ý diễn ra ngày 7/10, 51,5% người dân đã thông qua *Central American Free Trade Agreement - Dominican Republic - CAFTADR*), một hiệp định tự do thương mại được ký giữa 6 nước Trung Mỹ và Mỹ. Hiệp định này đã được Quốc hội Mỹ thông qua vào năm 2005. Costa Rica là nước cuối cùng ký vào Hiệp định này. Vấn đề tự do thương mại đã trở thành một trong những yếu tố quan trọng trong chiến dịch bầu cử năm qua giữa Tổng thống Oscar Arias và Otton Solis, lãnh đạo phe đối lập và là người phản đối lại hiệp định này. Kết quả trưng cầu dân ý

ngay lập tức bị các đảng và phong trào đối lập bác bỏ¹. Vấn đề này sẽ còn nổi lên trong năm nay vì Quốc hội Costa Rica còn phải bàn bạc về những điều khoản trong hiệp định này. Điều đáng lưu ý ở đây là việc triệu tập trưng cầu dân ý về vấn đề này là kết quả của sự huy động chưa từng có 100.000 chữ ký trong nhân dân, một sáng kiến của Tổng thống Arias.

Tại Bolivia, vào tháng 12, hội đồng lập hiến vốn bị phe đối lập tẩy chay đã thông qua hiến pháp mới trao nhiều quyền lực hơn cho các cộng đồng bản địa. Dự định này sẽ được đưa ra trưng cầu dân ý vào năm 2008, và có nguy cơ gây ra sự phân cực về chính trị sâu sắc giữa miền Bắc tập trung nhiều dân nghèo gốc bản xứ và miền Nam, nơi sinh sống của nhiều người da trắng và khá giả.

Tại Ecuador, sau cuộc trưng cầu dân ý đầu tiên diễn ra vào tháng 4/2007, một Hội đồng lập hiến đã được thành lập và hội đồng này đã tiến hành giải thể Quốc hội với lý do tham nhũng. Hội đồng phải tiến hành soạn thảo một bản hiến pháp mới trong tháng 5 và đưa ra trưng cầu dân ý 45 ngày sau đó. Vấn đề này cũng đã gây ra những tranh luận gay gắt và sự phân cực địa - xã hội giữa thành phố cảng Guayaquil và phần phía trong của đất nước.

Cuối cùng, ngày 2/12, các công dân của Venezuela được kêu gọi bày tỏ nguyện vọng của mình thông qua trưng cầu dân ý về 69 điều sửa đổi trong bản hiến pháp 1999. Lần đầu tiên trong vòng 8 năm, một sự kiện như vậy đã được thực hiện, bất chấp kết quả là thất bại cay đắng của người đưa ra sáng kiến, Tổng thống Chavez. Đồng thời, cũng phải nhấn mạnh rằng dự định được đưa ra trưng cầu dân ý lần này vừa đầy tham vọng vừa rất phức

tạp. Đó không chỉ là sự mở rộng nhiệm kỳ và quyền hạn của tổng thống, mà cả việc thiết lập một dạng quyền lực nhân dân mới ở cơ sở, trong các cộng đồng, với những sự chuyển giao tài chính quan trọng. Một số điều trong tất cả các sửa đổi này (gói gọn trong hơn 40 trang tài liệu) cho phép mở rộng quyền lực của chính phủ trung ương đến mức cao nhất, như trao cho nó chủ quyền hoàn toàn đối với vấn đề thành lập và hủy bỏ các tỉnh, một đặc quyền khó có thể hợp pháp hóa trong khuôn khổ chế độ liên bang. Bất kể kết quả là thế nào, ông Chavez vẫn có những cơ hội thực sự để tiếp tục những dự án cải cách hiến pháp trong năm nay.

Bối cảnh kinh tế

Theo những thống kê mới nhất của Ủy ban Kinh tế Mỹ Latinh và Caribbean², khu vực này đã đạt tỷ lệ tăng trưởng trung bình trên 5%, tiêu dùng của các hộ gia đình tăng 6,8%. Mặt khác, tỷ lệ thất nghiệp giảm từ 8,6% xuống 8%, cho thấy việc làm chính thức trong vòng 5 năm đã tăng lên 17,5% tại Mexico, 25,3% tại Brazil, 26,9% tại Peru, 29,3% tại Costa Rica, 31,2% tại Chile, 47,6% tại Nicaragua và 49,5% tại Argentina. Trái lại, tiền lương thực tế chỉ tăng 1,5% năm 2007.

Ở khu vực Bắc Mỹ, kinh tế Mỹ đã suy giảm nghiêm trọng vì tỷ lệ tăng trưởng đạt 3,3% năm 2006 chỉ còn 2,1% năm 2007. Mức tăng trưởng trong lĩnh vực xây dựng nhà ở giảm 20% trong vòng 1 năm. Những dự báo về triển vọng kinh tế đến giữa năm của Mỹ được Liên hiệp quốc đưa ra cho rằng thâm hụt của Mỹ đạt 800 tỷ USD cuối năm 2007, và họ khó lòng償 đáng nổi tổng số nợ 3000 tỷ USD.

Theo dự báo đưa ra với các nền kinh tế chính ở châu Mỹ, năm 2008, mức tăng trưởng sẽ giảm sút ở Canada, Mỹ và Ecuador, trong khi lại có xu hướng tăng ở Peru, Argentina và Venezuela.

Những dự báo của Quỹ tiền tệ quốc tế (IMF) đối với Mỹ Latinh cũng không có nhiều khác biệt, và tăng trưởng dự kiến

trong năm 2008 dao động trong khoảng 3 - 4% tại Mexico, Ecuador và Uruguay; 4 - 5% tại Brazil, Chile, Colombia và Paraguay; và 5 - 6% tại Argentina, Bolivia, Peru và Venezuela. Về phần Trung Mỹ, tăng trưởng trung bình đạt dưới 5%, chủ yếu là do sự suy giảm kinh tế của đối tác lớn nhất của họ là Mỹ. Những thành tích này đóng góp vào việc đẩy lùi đói nghèo, nhưng bất bình đẳng ở Mỹ Latinh vẫn còn khá cao³. Mặt khác, trong cơn khủng hoảng kinh tế tại Mỹ, IMF đã đánh giá lại những dự báo cho tốc độ tăng trưởng ở Bắc Mỹ, 2,8 xuống 2,3% đối với Canada và 2,8 xuống 1,9% đối với Mỹ⁴.

Cuối cùng, cần phải chú ý đến một hiện tượng khá mới tại châu Mỹ liên quan đến sự gia nhập sân chơi của các công ty xuyên quốc gia Mỹ Latinh. Trong một nghiên cứu xuất bản năm 2006, các tác giả đã tính toán rằng tổng giá trị thị trường của 50 doanh nghiệp lớn nhất tại Mỹ Latinh đạt 644.286 triệu USD năm 2005. Trong số đó, bốn doanh nghiệp quan trọng nhất tính theo giá trị cổ đông (Shareholder value creation) là América Móvil của Mexico, Compagnie Vale do Rio Doce (CVRD), Bradesco và Petrobras của Brazil.

Chủ nghĩa khu vực về kinh tế

Để đơn giản hóa, người ta có thể đưa ra hai mô hình hội nhập khu vực tại Mỹ Latinh: một là mô hình Mỹ Latinh và Caribbean, phỏng theo hình mẫu hội nhập châu Âu; và mô hình Mỹ - Canada, có nguồn gốc và chịu tác động của Hiệp ước mậu dịch tự do song phương 1989, sau là NAFTA (1994). Nếu như hội nhập tại phương Bắc có những bước tiến lớn thì tại phương Nam nó dường như vẫn dậm chân tại chỗ.

Quả thực, mặc dù rất nhiều sáng kiến mới đây được đưa ra để thúc đẩy hội nhập khu vực tại Nam bán cầu, như Cộng đồng các nước Nam Mỹ (CSN, hay CSAN), được ra đời tháng 12/2005 và thành lập Nghị viện của MERCOSUR tháng 12/2006⁵, Mỹ Latinh vẫn luôn luôn chờ đợi một dự án tâm cỡ và có khả năng đưa hội nhập tại khu vực tiến lên mức độ cao hơn.

Hiện nay, ngoài NAFTA, tại châu Mỹ chỉ có hai hiệp định khu vực quan trọng là CARICOM và MERCOSUR. Năm thành viên của MERCOSUR là Argentina, Brazil, Paraguay, Uruguay và Venezuela có tổng dân số 250 triệu người và GDP 2458 tỷ USD, tương đương 75% GDP của Nam Mỹ. Mercosur cũng là khối thương mại quan trọng thứ 4 sau EU, NAFTA và ASEAN. Mặt khác, Mercosur có 5 thành viên liên kết là Chile, Colombia, Peru, Bolivia và Ecuador. Tại Hội nghị Thượng đỉnh lần thứ 34 của Mercosur tại Montevideo ngày 19/12/2007, Tổng thống Duarte của Paraguay, Tổng thống Vázquez của Uruguay, Tổng thống da Silva của Brazil, Tổng thống Chavez của Venezuela và Morales của Bolivia, cũng như các Tổng thống Bachelet của Chile và Tổng thống Fernandez de Kirchner của Argentina đã cam kết hoàn tất Hiệp ước hải quan trong quý đầu năm 2008 và đàm phán về những Hiệp định thương mại song phương (FTA) khác với các đối tác bên ngoài. Năm thành viên thường trực đã thông qua FTA đầu tiên giữa Mercosur và Israel đàm phán từ 16 năm nay. Tổ chức này cũng đã ủng hộ việc thành lập Ngân hàng phía Nam, được chính thức ra đời ngày 9/12/2007 tại Argentina.

Mặc dù vậy, Mercosur vẫn tồn tại những bất đồng nội bộ làm chậm trễ đáng kể tiến trình hội nhập khu vực của tổ chức. *Thứ nhất* là Uruguay, vốn luôn theo đuổi mong muốn ký FTA với Mỹ; và *thứ hai* là mâu thuẫn của Uruguay và Argentina xung quanh hệ quả môi trường từ hai dự án xây dựng nhà máy xeluloza do công ty đa quốc gia Tây Ban Nha ENTE và Botnia của Hà Lan tiến hành tại bờ Đông Rio Uruguay. Tháng 12/2006, trước sức ép của làn sóng biểu tình và diễn biến của các cuộc đàm phán, công ty ENTE đã quyết định từ bỏ dự án này và có thể chuyển địa điểm lên thượng lưu. Trong khi đó, công ty Botnia vẫn thẳng tiến và tiến hành sản xuất vào tháng 11/2007.

Về phần cộng đồng các quốc gia Andes (CAN) hiện nay đang phải đương đầu với

những mâu thuẫn nội bộ mạnh mẽ kể từ khi Tổng thống Hugo Chavez tuyên bố rút khỏi khối. Bolivia và Ecuador cũng tuyên bố thúc đẩy sự gia nhập Mercosur của đất nước mình. Tuy nhiên, CAN dường như vẫn đứng vững và bốn thành viên còn lại - hai trong số đó là Colombia và Peru đã ký FTA với Mỹ - đang cam kết đàm phán về Hiệp định liên kết với Liên minh châu Âu, giai đoạn ba của quá trình đàm phán diễn ra vào tháng 4/2008 tại Quito⁶.

Về phần mình, Mỹ, Mexico, Canada cũng như Chile đã không dừng lại trước thất bại của dự án về Khu vực Mậu dịch Tự do châu Mỹ (FTAA), những nước này tiếp tục chiến lược mở rộng mô hình của NAFTA ra bên ngoài, nhưng tập trung chủ yếu trong phạm vi châu lục. Canada đã tuyên bố đàm phán song song 4 hiệp định mậu dịch tự do: với CAN, 15 nước thành viên của CARICOM, với cộng hòa Dominica và 4 nước Trung Mỹ khác.

Tiến trình hội nhập Bắc Mỹ đang tiến triển vững chắc, khẳng định thêm cho điều này là Hội nghị Thượng đỉnh Đối tác an ninh và thịnh vượng Bắc Mỹ (The Security and Prosperity Partnership of North America - SPP) lần thứ ba, đã được tổ chức tại Montebello, Quebec, ngày 20 và 21/8/2007. Những hội nghị thường niên này, có sự tham dự của Hội đồng cạnh tranh Bắc Mỹ (North American Competitiveness Council - NACC), đã xây dựng mô hình mới *lãnh đạo công - tư* ở cấp độ châu lục, cũng như khẳng định vai trò quan trọng của mô hình này trong đàm phán. Hiện nay, NACC tập hợp 30 nhân vật lãnh đạo của những doanh nghiệp lớn nhất, trong số đó phải kể đến: Chevron, Ford, FedEx, GE, GM, Lockheed Martin, UPS, Wal-Mart, của Mỹ, BCE, Home Depot, Manulife, Power Corp., Scotiabank và Suncor, của Canada, Kimberly Clark Mexico, Avicar de Occidente và Grupo Impulso, của Mexico. Tuy nhiên, SPP không phải là cơ chế hội nhập duy nhất tại Bắc Mỹ ngoài NAFTA, tất nhiên còn phải kể đến hai dạng hiệp định khác là những

hiệp định liên vùng và giữa các vùng và các Nhà nước.

Tranh cãi và vận động

Trong số những nhân tố chính trị, kinh tế và xã hội, điều được nhận thấy có sự thụt lùi trong năm vừa qua chính là tranh cãi về các dạng thức hội nhập kinh tế. Các phong trào xã hội đứng hàng đầu trong vô số những chiến dịch, như chống lại tự do hóa thương mại với Mỹ tại Costa Rica. Cũng có một vài hoạt động biểu tình phản đối SPP vào tháng 8 tại Canada. Điều này có thể quy cho việc Diễn đàn xã hội toàn cầu không được tổ chức, vào năm 2007, cũng như sự thiếu vắng Diễn đàn xã hội Châu Mỹ kể từ 2006. Trái lại, rất nhiều diễn đàn xã hội tại các quốc gia và địa phương đã được tổ chức như *United States Social Forum* (USSF), từ ngày 27/6 - 1/7 ở Atlanta (tập hợp 10.000 - 12.000 người) và Diễn đàn xã hội Quebec từ ngày 23 - 26/8 ở Montreal (tập hợp 5.000 người tham gia). Ủy ban kế hoạch quốc gia của Mỹ (*National Planning Committee*) đã đề xuất tổ chức USSF lần tới vào năm 2010. Ngoài ra, cũng sẽ có những diễn đàn xã hội các nước châu Mỹ được tổ chức tại thành phố Guatemala tháng 11/2008 và Diễn đàn xã hội toàn cầu lần tới dự kiến tổ chức vào đầu năm 2009 tại Belem, Brazil.

Tình hình này khiến người ta nghĩ tới tranh cãi xung quanh vấn đề FTAA đầu những năm 2000. Động thái duy nhất được ghi nhận ở quy mô bán cầu là do các phong trào bản địa và phụ nữ tiến hành. Những phong trào khác, bao gồm phong trào công đoàn, với sự thành lập Liên minh nghiệp đoàn Quốc tế, năm 2006, phải đối mặt với những thách thức khi phối hợp với hai tổ chức khu vực là Liên đoàn những người lao động Mỹ Latinh và Tổ chức lao động khu vực Liên Mỹ (ORIT), vốn luôn khép kín xung quanh các vấn đề quốc gia và khu vực.

Ngày nay, phía Bắc và phía Nam của châu Mỹ đang bị chẻ đôi, thực tế này dường như khẳng định rằng sự xích lại và trao đổi trong một trục trải rộng như vậy đặt ra nhiều thách thức hơn là hội nhập theo trục Đông - Tây. Đó cũng là luận đề được nhà sử học người Pháp, Chaunu Pierre⁷ đặt ra khi nghiên cứu về châu Mỹ và những quốc gia châu Mỹ. Ông đã đề cập đến cái gọi là thách thức của phương Nam, nghĩa là thách thức cho hội nhập châu lục do sự khác biệt giữa các đối tượng thông qua một điểm địa lý trung tâm. Thực tế là, không ở đâu người ta gặp khoảng cách Bắc - Nam lớn như vậy trên cùng một lục địa. Người ta phải thực sự đề cập đến thách thức này để có thể giải quyết nó ■

Chú thích:

- (*) Giáo sư xã hội học tại trường Đại học Quebec, Montreal (UQAM), và là giám đốc Observatoire des Amériques, một hoạt động của Trung tâm nghiên cứu Hội nhập và toàn cầu hóa của UQAM.
- 1) Costa Rica có cán cân thương mại thâm hụt với Mỹ. Năm 2006, nước này xuất khẩu sang Mỹ 3,37 tỷ USD, trong khi nhập khẩu là 4,57 tỷ USD.
  - 2) Xem, CEPAL, Crecimiento económico favorece caída del desempleo en América Latina y el Caribe, tại website: <http://www.eclac.cl/cgi-bin/getProd.asp?xml=/prensa/noticias/comunicados/5/32025/P32025.xml&xsl=/prensa/tpl/p6f.xsl&base=/tpl/topbottom.xsl>
  - 3) <http://www.ciberamerica.org/Ciberamerica/Castellano/General/Noticias/detalle?id=11636>
  - 4) http://www.matin.qc.ca/articles/20071009134155/economie_canadienne_fmi_reduit_ses_previsions_croissance.html
  - 5) Nghị viện của Mercosur sẽ có quyền lập pháp hoàn toàn vào năm 2010.
  - 6) <http://www.comunidadandina.org/prensa/notas/np14-12-07a.htm>
  - 7) Pierre Chaunu, L'Amérique et les Amériques, Paris, Librairie Armand Colin, 1964, phần mở đầu.

Nguồn: *Bilan de l'année 2007 dans les Amériques et dossiers à suivre en 2008*, tạp chí "La Chronique des Amériques", tháng 1/2008, số 02.

Người dịch: Nguyễn Khánh Vân
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ